

79 . Tărtăria | Comuna: Săliștea | Județ: Alba | Punct: Podul Tărtăriei vest | Anul: 2019

Anul: 2019

Cod RAN: 7080.03

Perioade: Preistorie

Epoci: Epoca bronzului, Hallstatt

Tipuri sit: exploatare/carieră

Categoriile sit: Domestic

Autori: Mădălina Voicu, Corina xxBorșxx, Luciana Rumege-Irinuș, Vlad Rumege-Irinuș, Adrian Vladu

Instituții: Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul Național de Istorie a României, Instiuție Nedefinită, Universitatea "Valahia", Târgoviște, Facultatea de Istorie, Universitatea București

Raport

Scurtă prezentare a sitului: Situl arheologic menționat este situat pe partea stângă a văii mijlocii a Mureșului, în județul Alba, pe raza administrativă a comunei Săliștea, satul Tărtăria, chiar la intrarea în această localitate, în partea vestică a platoului denumit Podu Tărtăriei. La începutul campaniilor de cercetare, în anii 2011–2012, s-a crezut că această stațiune arheologică preistorică ocupă doar porțiunea sudică a primei terase a râului amintit, dar începând cu anul 2016 a devenit clar faptul că – în realitate – suprafața sitului este cu mult mai amplă (circa 15 ha), respectiv un perimetru în cuprinsul căruia se păstrează importante vestigii arheologice (datând în marea majoritate din perioada mijlocie a primei epoci a fierului – perioada culturii Basarabi), o arie delimitată la Nord de traseul DN7 și la Sud de autostrada A1 (tronsonul Orăștie – Sebeș), iar la Est de ruta DC705 E. Limita vestică a habitatului hallstattian a fost stabilită – cel mai probabil – cu prilejul cercetărilor din campaniile 2017–2019, atât prin prospectări non-invasive și săpături arheologice. Situl este an de an semnificativ afectat de lucrările agricole intense care se desfășoară – de câteva decenii – în această zonă, acest fapt fiind observabil deopotrivă prin studiul imaginilor aeriene și al hărților de arhivă, precum și direct, odată cu amplele cercetări preventive din anii 2011–2012, continuate apoi de cele sistematice din campaniile 2016–2019. Cercetările arheologice preventive din primăvara și vara anului 2012, desfășurate în porțiunile sudică și estică ale sitului, au pus în evidență existența în această zonă a unui important habitat preistoric, unde se păstrează numeroase vestigii încadrabile în perioada mijlocie a primei epoci a fierului (Hallstatt-ului mijlociu / perioada culturii Basarabi) (1), dar și unele datând din perioada Evului Mediu timpuriu. Campaniile de cercetare arheologică sistematică din perioada 2016–2017 s-au concentrat în partea nordică a sitului, confirmând suprafața amplă pe care o ocupă această stațiune preistorică pe prima terasă a râului Mureș, dar și prezența a numeroase urme de habitat datând în cea mai mare parte din perioada culturii Basarabi, dar și din perioada culturii Coțofeni (2). Merită reamintit, inclusiv prin prisma rezultatelor cercetărilor de teren din anii 2018 și 2019, cele din urmă prezentate pe scurt în rândurile de mai jos, faptul că situl Tărtăria – Podu Tărtăriei vest reprezintă un caz deosebit al arheologiei din România ultimelor trei decenii, dată fiind posibilitatea de a continua o cercetare preventivă de amploare printr-un program multianual de săpături arheologice cu caracter programat, o oportunitate pentru realizarea unor investigații pluridisciplinare diverse, efectuarea de noi săpături în alte porțiuni ale sitului (pentru moment în zonele nordică și vestică), dar și pentru efortul de a salva vestigii arheologice importante amenințate constant de practicarea agriculturii intensive.

Obiectivele cercetării: Principalul obiectiv al cercetărilor arheologice sistematice din anul 2019 a fost continuarea sondării șanțului de delimitare existent în zona vestică a sitului, o structură de dimensiuni apreciabile a cărei prezență a fost indicată mai întâi prin prospectări geomagnetice (2016–2017). Similar precedentelor campanii, având în vedere că întreaga suprafață a sitului este afectată de lucrări agricole intensive și – pe cale de consecință – este necesar acordul administratorilor / proprietarilor loturilor de teren pentru acces în sit, planificarea măsurătorilor non-intrusive și a campaniei de săpături propriu-zise au fost

direct influențate de acest aspect. Alți factori care condiționează modul de organizare a campaniei, planificarea acesteia și stabilirea obiectivelor anuale de cercetare sunt reprezentați de resursele financiare disponibile (tot mai limitate de la an la an), condițiile meteo, precum și costurile tot mai ridicate (3) pentru asigurarea forței de muncă (muncitori zilieri). Astfel, în campania 2019 cercetarea s-a concentrat numai în zona sud-vestică a sitului (pe terenurile cultivate de asociația agricolă administrată de domnul M. Brudar), prin continuarea sondării traseului (prezumtiv) al șanțului sus-menționat. De asemenea, au continuat să se desfășoare o serie de studii pluridisciplinare conexe, unele în teren iar altele în etapa post-săpătură, respectiv un studiu sedimentologic și prelevarea de carotaje sedimentologice, dar și datări radiocarbon, studii de bioarheologie și arheozoologie, efectuate – ca și în anii precedenți – prin colaborarea cu specialiști în aceste domenii, cooptați în echipa de cercetare.

Tehnici de cercetare utilizate, analize etc.: Astfel, pentru proiectarea și realizarea săpăturii din campania 2019, continuând modul de lucru stabilit din campaniile precedente, au fost utilizate deopotrivă rezultatele unor investigații non-intrusive (aerofotografii și noi prospectări geomagnetice, pentru moment încă parțiale, în zona vestică a sitului) cu cele intrusive (săpătură arheologică / sondeje magistrale). Având în vedere rezultatele obținute ca urmare a efectuării unei noi serii de prospectări geomagnetice în toamna anului 2018, dar și observațiile realizate prin deschiderea a două secțiuni magistrale, situate perpendicular pe traseul presupus al șanțului vestic de delimitare a habitatului preistoric, respectiv nu în ultimul rând resursele financiare existente, a fost deschisă o a patra secțiune magistrală, situată către NNV de cele din campania precedentă (în zona sud-vestică a terenului administrat de asociația agricolă ce funcționează aici, respectiv la circa 30 m S de traseul primei conducte de alimentare cu gaze naturale ce traversează situl pe direcția aproximativă ESE – NNV, o intervenție antropică majoră care a fost documentată prin prospectările magnetometrice efectuate în arealul sitului începând cu anul 2014). Secțiunea magistrală deschisă și cercetată integral în anul 2019 a fost identificată cu sigla S038; similar celor 3 din campania precedentă; și aceasta a fost amplasată pe traseul șanțului vestic de delimitare a habitatului hallstattian, localizat în colțul de SV al sitului și care, aparent, reprezintă o „continuare” a celui sudic cercetat în campania 2012. Dimensiunile secțiunii magistrale S038 au fost de 20 × 2 m, iar cota la care a fost observat – în acest caz – solul steril a fost de circa 1,8 m. Sunt în curs de realizare o serie de noi datări radiocarbon pe baza probelor prelevate în campaniile 2018–2019, dar și al unor probe osteologice (toate cu determinare arheozoologică prealabilă) și de cărbune prelevate din diverse contexte în campaniile anterioare. De asemenea, continuă să se desfășoare studii de sedimentologie și studiul de bioarheologie.

Scurtă descriere a descoperirilor:

Pentru moment preliminar, observațiile stratigrafice efectuate cu prilejul cercetării secțiunii magistrale S038, sunt în bună măsură similare celor realizate în campania precedentă, pentru secțiunile S035 și S036 (4). Astfel, în ceea ce privește stratigrafia generală în această parte a sitului, stratul vegetal are o grosime de aproximativ 0,3–0,4 m și constă într-un sol brun-negricios amestecat cu multe resturi vegetale, în special de rădăcini și tulpini de la cea mai recentă cultură agricolă, recoltată probabil la finalul verii 2019. Au fost observate foarte puține materiale arheologice în acest nivel, iar consistența acestui sol este destul de compactă, fapt care a îngreunat decaparea manuală a stratului vegetal. Și în cazul S038, a fost făcută aceeași observație, imediat după decopertare, anume cea care se referă la diferența dintre caracteristicile solului din partea de Vest a secțiunii și cel din partea de Est. Caracteristicile „stratului de cultură hallstattian” sunt similare cu cele observate în alte părți ale sitului, cu prilejul săpăturilor desfășurate în campaniile anterioare. Și aici stratul are grosimea relativ constantă, de 0,4–0,5 m și este reprezentat de un sediment de culoare neagră, compactă, cu multiple urme de lut ars, cu o cantitate mai însemnată de materiale arheologice (preponderent fragmente ceramice atipice și doar câteva cu decor). În condițiile meteo din luna octombrie (perioadă de secetă și vânt puternic, care a uscat foarte repede straturile de sol expuse prin săpătura arheologică), dar și a luminii din această perioadă a anului, limitele certe ale șanțului preistoric nu au putut fi observate foarte precis în suprafață, în ciuda răzuiriilor succesive efectuate. În schimb, limitele și caracteristicile acestuia au fost mult mai ușor de sesizat pe profilele secțiunii (nordic și sudic). Comparativ cu situația înregistrată în cele două secțiuni cercetate în campania recedentă, în S038 a fost identificat semnificativ mult mai puțin material arheologic.

Rezultate și interpretarea lor:

Ținând cont de rezultatele celei de-a treia campanii de cercetare arheologică sistematică în cuprinsul acestui sit este cert faptul că ipotezele formulate în 2012 și în 2016 cu privire la amploarea suprafeței pe care se află situl au fost (re)confirmate, deopotrivă luând în considerare și investigațiile geofizice (2014, 2016–2019). Este cert faptul că stațiunea preistorică ocupă o suprafață amplă în zona vestică a platoului numit „Podu Tărtăriei”, dar realizarea diverselor lucrări de amenajare a teritoriului în perioada modernă și contemporană au avut un impact semnificativ asupra laturilor sale de Nord, Est și Sud. În continuare, situl arheologic este amenințat de a fi distrus prin lucrările agricole intensive care se desfășoară pe întreaga sa suprafață. Considerând rezultatele prospectărilor geomagnetice din anii 2017–2018, care au oferit o serie de indicii importante, precum și observațiile din săpăturile arheologice din campaniile 2018–2019, considerăm că am identificat limita vestică a „locuirii hallstattiene”. Cea mai importantă descoperire din zona vestică a sitului, din campaniile 2018–2019 o reprezintă șanțul vestic de delimitare (apărare ?) al zonei de habitat hallstattiene, o structură de mari dimensiuni (deschidere medie de 7–9 m, adâncime medie de 1,7–2 m și lungime observată de peste 100 m). Toate aceste noi rezultate reconfirmă faptul că situl Tărtăria – Podu Tărtăriei vest este unul dintre cele mai importante (prin dimensiuni, caracteristici și descoperiri) din repertoriul „culturii” Basarabi. Se adaugă continuarea efectuării unor serii mai ample de analize ^{14}C în laboratorul RO-AMS din cadrul Institutului de Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei”, pe baza probelor osteologice prelevate în campaniile anului 2016–2018, dar și al celor realizate în cadrul Laboratorului Radiocarbon de la Poznan, care oferă noi date certe privind încadrarea cronologică a sitului și reconsiderări semnificative cu privire la cronologia perioadei „culturii Basarabi”.

Obiectivele cercetărilor viitoare: Așa cum am menționat anterior, continuarea cercetărilor arheologice sistematice în cuprinsul acestui sit este deosebit de necesară dintr-o serie de considerente care determină cele trei obiective pe termen scurt / mediu pentru investigațiile viitoare. În primul rând este vorba despre stabilirea limitei nordice a sitului (o importantă așezare din perioada culturii Basarabi), pentru aceasta impunându-se deopotrivă finalizarea prospectărilor geomagnetice în această parte a sitului și sondarea zonei de interes astfel stabilite, coroborat cu extinderea cercetării șanțului vestic de delimitare / apărare a zonei de habitat preistorice, anume în zona unde pare că acesta face „joncțiune” cu structura similară situată în partea sudică a sitului (cercetată în anul 2012). Toate acestea trebuie realizate, de vreme ce situl este – în continuare – amenințat de a fi distrus prin continuarea practicării agriculturii intensive. Și din această perspectivă, trebuie continuate cercetările de teren, deopotrivă prin săpătură sistematică în noi perimetre din cuprinsul sitului, dar și cele pluridisciplinare. Nu în ultimul rând, rămâne o prioritate clasarea sitului în Lista Monumentelor Istorice, dar și identificarea de către autorități a unor modalități concrete prin care impactul lucrărilor agricole asupra vestigiilor arheologice de aici să fie atenuat.

Cât privește obiectivele specifice, date fiind caracteristicile sitului, precum și felul, diversitatea și amploarea descoperirilor efectuate până în prezent în cadrul acestei stațiuni preistorice, este necesară continuarea derulării programului multianual de cercetare pluridisciplinară (care din rațiuni obiective va fi extins pentru încă alți 5 ani), structurat pe următoarele teme prioritare: definirea limitelor sitului; clarificarea modului său de delimitare (fortificare?) și a necesității acestui „sistem” în perioada Hallstatt-ului mijlociu; stabilirea funcționalității sitului în perioada Hallstatt-ului mijlociu, în special având în vedere cele două depozite de piese din bronz și fier (5) descoperite în „șanțul sudic de delimitare” în anul 2012, respectiv înțelegerea modalității încadrării în peisaj a sitului în perioada primei epoci a fierului(c. Basarabi).

Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare: Continuă să fie absolut prioritară parcurgerea – cât mai curând posibil, după cum s-a recomandat prin raportul de cercetare arheologică preventivă avizat de către Comisia Națională de Arheologie și Ministerul Culturii, respectiv Direcția Județeană pentru Cultură Alba în martie 2013 – a procedurii de clasare a acestui perimetru cu potențial arheologic semnificativ pentru instituirea unui regim (minimal) de protecție juridică. Din păcate însă o serie de formulări legislative ambigue lasă încă deschis subiectul referitor la ce entitate anume inițiază un asemenea demers. De asemenea, se impune continuarea și aprofundarea programului de cercetare arheologică sistematică în acest sit important pentru perioada mijlocie a primei epoci a fierului. În concluzie, strategia de salvagardare a sitului are în vedere efectuarea de săpături arheologice cu caracter programat și investigații non-intrusive, dar și demersuri pentru scoaterea (măcar parțială) a terenului din circuitul agricol și crearea unei rezervații arheologice. Se adaugă activitățile specifice privind procesarea post-săpătură a descoperirilor, acestea fiind

---

laborioase și necesitând timp și resurse adecvate, dar și valorizarea acestora în mediul muzeal și cel academic.

Note

- (1) Borș et alii 2014, p. 9–102

(2) Borș et alii 2017, p. 17–82

(3) Astfel, la jumătatea lunii iulie 2019, printr-o serie de noi măsuri fiscal-bugetare adoptate de Guvernul României s-a ajuns în situația ca pentru angajarea unui muncitor prin utilizarea Registrului de Zilieri (singura formă permisă de legislație pentru instituții publice muzeale care desfășoară cercetări arheologice) să se plătească taxe și impozite în cuantum de 35%, comparativ cu numai 10% în anul precedent, fapt care a determinat o diminuare considerabilă a fondurilor disponibile pentru lucrările de acest fel.

(4) Borș et alii 2018, p. 201–207

(5) Borș, Rădvan 2019

Informații suplimentare online

[Raportul 6423 din cronica.cimec.ro](#)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](#)
